

УДК 368 (477)

**Марценюк-Розарьонова О.В.***кандидат економічних наук,  
доцент кафедри фінансів та кредиту  
Вінницького національного аграрного університету*

## ОСОБЛИВІСТЬ І СТАН РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто та проаналізовано сучасний стан і аспекти розвитку сучасного страхового ринку України і його вплив на соціально-економічну стабільність суспільства. Доведено, що страховий захист може бути забезпечений лише за умови, якщо суспільство має відповідні кошти для запобігання й відшкодування матеріальних втрат. На сучасному етапі розвитку національний страховий ринок функціонує в умовах конкурентного середовища, де сформовано основні елементи організаційної структури. Запропоновано напрями поступального розвитку страхового ринку.

**Ключові слова:** страховий ринок, страховий захист, страховий фонд, Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку України.

### **Марценюк-Розарьонова Е.В. ОСОБЕННОСТИ И СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ**

В статье рассмотрено и проанализировано современное состояние и аспекты развития современного страхового рынка Украины и его влияние на социально-экономическую стабильность общества. Доказано, что страховая защита может быть обеспечена лишь при условии, если общество имеет соответствующие средства для предупреждения и возмещения материальных потерь. На современном этапе развития национальный страховой рынок функционирует в условиях конкурентной среды, на котором сформированы основные элементы организационной структуры. Предложены направления поступательного развития страхового рынка.

**Ключевые слова:** страховой рынок, страховая защита, страховой фонд, Государственная комиссия по ценным бумагам и фондовому рынку Украины.

### **Martsenyuk-Rozaronova O.V. FEATURE AND STATE OF INSURANCE BUSINESS IN UKRAINE**

In the article the modern state and aspects of modern insurance market of Ukraine development and his influence are considered and analysed on socio-economic stability of society. It is well-proven that insurance defence can be provided only subject to condition, if society has corresponding money for warning and compensation of material losses. On the modern stage of development a national insurance market functions in the conditions of competition environment on that the basic elements of organizational structure are formed directions of forward insurance market development offer.

**Keywords:** insurance market, insurance coverage, insurance fund, the State Commission on Securities and Stock Market of Ukraine.

**Постановка проблеми.** Вивчення страхового ринку зумовлено стабільним зростанням останніми роками в Україні попиту на страхові послуги, що пояснюється його впливом на соціально-економічну стабільність суспільства й належністю до кола чинників, які безпосередньо визначають рівень економічної безпеки країни. Український страховий ринок перебуває на шляху поступового інтегрування у світовий, що підтверджується вступом України до СОТ. Тому важливо оцінити місце вітчизняного страхового ринку в економіці держави.

Розвиток і зміцнення страхового ринку України неможливі без глибокого аналізу його сучасного стану, виявлення невирішених питань функціонування. Проте проблеми розвитку вітчизняної страхової системи не можна зводити лише до вузькоспеціалізованих питань цієї сфери діяльності, оскільки стан страхового ринку фактично є похідним від соціально-економічного розвитку країни. Зацікавленість держави в розвитку страхування зумовлюється тим, що завдяки йому уможливорюється підвищення соціального захисту населення й суб'єктів господарювання, зменшується навантаження на державний бюджет у частині відшкодування непередбачуваних збитків природно-техногенного характеру, вирішуються окремі проблеми соціального забезпечення завдяки перенесенню державних соціальних виплат з коштів бюджету на страхові виплати.

Діяльність в умовах ринку супроводжується різного роду ризиками. Тому принципово міняються характер і функції страхування в Україні, зростає його значення як ефективного, раціонального, економічного й доступного засобу захисту майнових інтересів суб'єктів господарювання, виробників товарів і по-

слуг, а також громадян. Також роль і місце вітчизняного страхування залишаються дуже незначними й не відповідають тим завданням, які стоять перед Україною в сучасних умовах формування ринкової економіки.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Вагомий внесок у формування теоретико-методологічних основ функціонування страхового ринку здійснили В. Адамович, В. Базилевич, Н. Внукова, Т. Гарматій, О. Залетов, М. Клапків, М. Мних, С. Осадець, О. Філонюк та низка інших науковців, котрі плідно працюють у сфері економічних, фінансових і державно-управлінських проблем інших.

Дослідження в зазначеній сфері останнім часом суттєво активізувались і серед вітчизняних науковців. Вагомим є доробок таких учених, як В. Базилевич [1], О. Барановський, О. Васирик, Н. Внукова [2], О. Гаманкова, О. Заруба, О. Козьменко, В. Корнєєв, Д. Навроцький, С. Осадець, О. Рядно, М. Савлук, В. Федосов, В. Фурман, С. Юрій.

**Постановка проблеми.** Аналіз наявних публікацій засвідчив, що дослідження страхового ринку мають переважно теоретичний характер. Також бракує ґрунтовних досліджень щодо визначення стратегічних напрямів розвитку вітчизняного страхового ринку та його окремих суб'єктів. Крім того, у науковій літературі не знайшла належного відображення проблема впливу фінансової кризи на розвиток страхового ринку України. Метою статті є визначення стану та аспектів розвитку сучасного страхового ринку страхового ринку.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Становлення України як самостійної, незалежної і демократичної держави не могло не зумовити створен-

ня і розвиток страхового ринку. Усунення монополії держави при вирішенні юридичних, економічних питань страхової справи та поява недержавних страхових компаній створили передумови формування страхового ринку України на ринкових засадах.

За роки незалежності в Україні створено переважно законодавчу й нормативну базу страхування. Це надало можливість розбудувати страховий ринок на засадах конкуренції, що сприяє підвищенню якості надання страхових послуг. Страхової справи в її справжньому значенні не було й не могло бути, оскільки не було основи – приватного підприємництва і самостійності суб'єктів господарювання. Страховий ринок є сферою економічних відносин, у процесі яких здійснюється формування попиту і пропозиції на страхові послуги й відбувається акт їх купівлі-продажу.

Страховий захист може бути забезпечений лише за умови, якщо суспільство має відповідні кошти для запобігання й відшкодування матеріальних втрат. Тобто, виникає потреба формування такого страхового фонду, який являє собою резервний запас матеріальних і грошових засобів для забезпечення неперервності процесу суспільного відтворення й надання допомоги людям на випадок настання надзвичайних подій.

Однак, слід підкреслити, що в Україні діяльність страхових компаній далеко не публічна. В Україні достовірну й детальну інформацію до останнього часу не надавала ані Державна комісія з регулювання

ринків фінансових послуг України, ні інші страхові організації. Єдине більш-менш серйозне джерело інформації – це Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку України [3, с. 103].

Необхідно звернути увагу на відкритість компанії. Серед фінансових показників особливу увагу слід, звичайно ж, звернути на структуру резервів, тобто куди компанія вкладає кошти, чи живі це гроші, надійні й ліквідні ці активи.

Аналіз стану страхового ринку України за останні роки можна охарактеризувати динамічним розвитком діяльності страхових компаній. Найбільша кількість компаній займається такими видами страхування, як страхування майна, від нещасних випадків, вантажів і багажу, наземного транспорту, від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ, відповідальності перед третіми особами, фінансових ризиків. Наведені дані дають підстави стверджувати, що на національному страховому ринку створено конкурентне середовище й основні елементи організаційної структури [4, с. 108].

Ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2013 р. становила 407, у тому числі СК “life” – 62 компанії, СК “non-life” – 345 компанії, (станом на 31.12.2012 р. – 414 компанії, у тому числі СК “life” – 62 компанії, СК “non-life” – 352 компанії).

Таблиця 1

Кількість страхових компаній у 2011–2013 рр.

| Кількість страхових компаній | 2011 р. | 2012 р. | Зміни у 2013 р. |           |
|------------------------------|---------|---------|-----------------|-----------|
|                              |         |         | зареєстровано   | виключено |
| Страхові компанії “non-life” | 378     | 352     | 8               | 15        |
| Страхові компанії “life”     | 64      | 62      | 1               | 1         |
| Загальна кількість           | 442     | 414     | 9               | 16        |

Джерело : узагальнено автором

Таблиця 2

Показники діяльності страхового ринку

|                                                                                                                    | 2011     | 2012      | 2013     | Темпи приросту |            |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|-----------|----------|----------------|------------|
|                                                                                                                    |          |           |          | 2012/ 2011     | 2013/ 2012 |
| Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду, тис. одиниць                                 |          |           |          |                |            |
| Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, у тому числі: | 30 224,5 | 35 204,8  | 87 328,5 | 16,5           | 148,1      |
| - зі страхувальниками – фізичними особами                                                                          | 26418.7  | 29782.3   | 80345.0  | 12.7           | 169.8      |
| Кількість договорів із обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті                    | 587 768, | 142 952,0 | 97 952,0 | -75,7          | -31,5      |
| Страхова діяльність, млн грн                                                                                       |          |           |          |                |            |
| Валові страхові премії                                                                                             | 22 693,5 | 21 508,2  | 28 661,9 | -5,2           | 33,3       |
| Валові страхові виплати                                                                                            | 4 864,0  | 5 151,0   | 4 651,8  | 5,9            | -9,7       |
| Рівень валових виплат, %                                                                                           | 21,4     | 23,9      | 16,2     | –              | -          |
| Чисті страхові премії                                                                                              | 17 970,0 | 20 277,5  | 21 551,4 | 12,8           | 6,3        |
| Чисті страхові виплати                                                                                             | 4 699,2  | 4 970,0   | 4 566,6  | 5,8            | -8,1       |
| Рівень чистих виплат, %                                                                                            | 26,2%    | 24,5      | 21,2     | –              | -          |
| Перестраховування, млн грн                                                                                         |          |           |          |                |            |
| Сплачено на перестраховування, у тому числі:                                                                       | 5 906,2  | 2 522,8   | 8 744,8  | -57,3          | 246,6      |
| - перестраховиками-резидентами                                                                                     | 4 723,5  | 1 230,8   | 7 110,4  | -73,9          | 477,7      |
| - перестраховиками-нерезидентами                                                                                   | 1 182,7  | 1 292,0   | 1 634,4  | 9,2            | 26,5       |
| Виплати, компенсовані перестраховиками                                                                             | 731,6    | 537,8     | 486,7    | -26,5          | -9,5       |
| Страхові резерви, млн грн                                                                                          |          |           |          |                |            |
| Обсяг сформованих страхових резервів                                                                               | 11 179,3 | 12 577,6  | 14 435,7 | 12,5           | 14,8       |
| - резерви зі страхування                                                                                           | 2 663,8  | 3 222,6   | 3 845,8  | 21,0           | 19,3       |
| - технічні резерви                                                                                                 | 8 515,5  | 9 355,0   | 10 589,9 | 9,9            | 13,2       |

Джерело : <http://nfp.gov.ua>

До основних показників діяльності страхового ринку належать такі: кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду; страхові діяльність; перестраховування; страхові резерви [2].

Основні показники діяльності страхового ринку та його динаміка представлені в таблиці 2.

За 2013 р. частка валових страхових премій відносно ВВП становила 2,0%, що на 0,5 валових премій більше порівняно з 2012 р.; водночас частка чистих страхових премій відносно ВВП за 2013 р. становила 1,5% та залишилась на рівні 2012 р. Порівняно з 2012 р. на 7 153,7 млн грн (33,3%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 1 273,9 млн грн (6,3%). Основним фактором зростання валових страхових премій, порівняно з 2012 р., стало збільшення обсягу внутрішнього перестраховування на 5 879,6 млн грн (5,8 раза). Разом з цим, питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за 2013 р. становила 75,2%, що на 19,1 в.п. менше порівняно з відповідним періодом 2012 р. Основними змінами за видами страхування, що вплинули на це, є зростання чистих страхових премій, з таких видів страхування:

- страхування життя (збільшення чистих страхових премій на 667 млн грн (36,9%));
- добровільне особисте страхування (збільшення чистих страхових премій на 441,3 млн грн (15,4%);
- страхування фінансових ризиків (збільшення чистих страхових премій на 302,9 млн грн (14,4%)).

Рівень валових виплат порівняно з аналогічним періодом 2012 р. (23,9%) зменшився на 7,7% та становив 16,2%. Такий спад відбувся за рахунок зменшення обсягу валових страхових виплат на 9,7% при збільшенні на 33,3% надходжень валових страхових платежів.

Обсяг чистих страхових виплат зменшився на 8,1%. У структурі зазначеного показника відбулися значні зміни в розрізі видів страхування: порівняно з аналогічним періодом 2012 р. приріст страхових виплат відбувся за такими видами страхування: страхування життя (81,7%), медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) (12,1%), при цьому зменшилися чисті страхові виплати зі страхування фінансових ризиків (79,6%), страхування майна (65,6%), страхування від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ (51,7%), страхування кредитів (39,7%).

Чисті страхові виплати з автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») зазнали невеликих змін (темп приросту – 3,3%). Страхові резерви станом на 31.12.2013 р. зросли на 14,8% порівняно з аналогічною датою 2012 р., що пояснюється істотним збільшенням надходжень валових страхових платежів.

Також, порівняно з аналогічним періодом 2012 р., зросли такі показники, як загальні активи страховиків, обсяг сплачених статутних капіталів (так, станом на 31.12.2013 р. їх приріст становив 18,1% та 4,5% відповідно). Разом з цим, активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для надання коштів страхових резервів, зменшилися на 22,4%. Приріст загальних активів страховиків у обсязі 18,1% порів-

няно з аналогічною датою 2012 р. частково пояснюється тим, що до загального обсягу активів, у зв'язку зі змінами звітних форм для страховиків, стали включатися частки перестраховиків у страхових резервах у обсязі 3 052,8 млн грн, яка до цього не збільшувала величини активів страховиків [8].

Забезпечення оновлення й удосконалення приватного й соціального страхового захисту громадян і підприємців шляхом створення конкурентного, ефективного ринку з олігопольною структурою, розширення кількості добровільних видів страхування, розширення страхового поля, зокрема досягнення, як мінімум, таких показників:

- 98% охоплення страхуванням цивільної відповідальності;
- 15-20% охоплення КАСКО;
- 50% охоплення страхування житла;
- 33% охоплення страхування нерухомості з базовим покриттям від стихійного лиха;
- щонайменше п'ять видів фермерського страхування та страхування врожаїв;
- щонайменше 30 різних видів покриття професійної відповідальності та страхових гарантій.

**Висновки.** Отже, актуальність питання стану й розвитку страхового ринку України зумовлює необхідність розробки державної політики ефективного розвитку страхування в поєднанні з загальнонаціональними економічними пріоритетами [3, с.108]. Аналіз же сучасного стану, тенденцій і проблем розвитку вітчизняного страхового ринку свідчить про певні здобутки й численні недоліки. Для поступального розвитку страхового ринку України необхідно таке:

- завершити розробку й затвердити національну концепцію розвитку страхової системи;
- підвищити добробут громадян і поліпшити стан корпоративних і державних фінансів;
- розвивати сучасну інфраструктуру страхового ринку;
- посилити увагу до вдосконалення страхової справи в регіонах;
- підвищити прозорість страхового ринку, створити єдину базу даних, організувати роботу бюро страхових історій;
- підвищити страхову культуру населення і його довіру до страхових компаній.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базилевич В.Д. Страхування : [підручник] / В.Д. Базилевич, О.Ф. Філонюк, А.С. Криклій та ін. – К. : Т-во «Знання», 2008. – 351 с.
2. Внукова Н.М. Страхування: теорія та практика : [навч.-метод. посіб.] / Н.М. Внукова, В.І. Успенко, Л.В. Временко. – Х. : Бурун Книга, 2004. – 376 с.
3. Приказюк Н.В. Державне регулювання страхового ринку України: тенденції та перспективи розвитку / Н.В. Приказюк // Фінанси України. – 2010. – № 7. – С. 101–108.
4. Ткаченко Н.В. Ризики діяльності страхових компаній: теоретичний аспект / Н.В. Ткаченко // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 104–121.
5. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://forinsurer.com>.
6. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>.